

mien i mindst eet Land, og den er vanskelig, fordi man let vil komme til at sammenblande Præmisser hentede baade fra vort Land og fra Lande, der ligger et andet Sted i Koordinatsystemet. Alligevel anser jeg en saadan Problemstilling for lige saa videnskabelig og nok saa frugtbar som en logisk uangribelig Deduktion fra simple, men virkelighedsfjerne Præmisser.

P. P. Sveistrup.

Jørgen Jørgensen: TRÆK AF DEDUKTIONSTEORIENS UDVIKLING I DEN NYERE TID. Universitetets Festskrift 1937. 117 S.

Indenfor den økonomiske Teori anvendes i høj Grad Deduktion, og man kan derfor kun ønske, at Kendskabet til Deduktionsteorien, i Særdeleshed som denne er udviklet i den sidste Menneskealder, vilde møde en tilsvarende Interesse. Det er derfor af nogen Betydning at henvise til Professor Jørgensens Afhandling, der for mange vil aabne Øjnene for Problemer, som man ikke til daglig beskæftiger sig med. Jeg vil saaledes gerne henvise Opmærksomheden paa, at Forfatteren stærkt fremhæver, at man aldrig ad logisk Vej ud fra rent logiske Præmisser kan udlede nogetsomhelst om Virkelighedens Beskaffenhed (S. 75), og at enhver Begrebsdannelse og enhver Tankegang hviler paa Forudsætninger, som ofte kun kan fastlægges ved Konvention, og som til syvende og sidst altid fortaber sig i det uanalyserede og uafklarede (S. 115). For en Videnskab som Økonomien har det efter min Mening Betydning at fremhæve, at de Axiomer, man vælger som Udgangspunkt for en deduktiv Teori, i sig indeholder hele det samlede logiske System, og at det gælder om ved fortsatte Approximationer at naa til Axiomsystemer, der viser stadig større Overensstemmelse med Iagttagelsen.

P. P. Sveistrup.

Johan Åkerman: DAS PROBLEM DER SOZIALÖKONOMISCHEN SYNTHESE. C. W. K. Gleerup. Lund. 1938. 329 S.

Ved Fremstillingen af en logisk Slutningsrække kan der ikke være mere i Resultatet end der har været mere eller mindre skjult i Præmisserne, idet Logikken som saadan ikke kan lægge noget nyt til. Da man kan opstille flere Sæt økonomiske Præmisser, der opfylder den fundamentale Betingelse ikke at være i Modstrid med hinanden, kan man altsaa have flere forskellige logiske økonomiske Tankebygninger, der i og for sig kan være lige berettigede. Som Eksempel herpaa sammenligner Åkerman S. 127 Nationalindkomsten med en Strøm, der bestaar dels af teknisk-økonomiske Komponenter og dels af politisk-sociale Komponenter. Abstraherer vi fra de politisk-sociale Komponenter og lægger et Tværnsnit gennem Strømmen i et givet Tidspunkt, faar vi, hvad Åkerman kalder den ligevægtsøkonomiske These, lægger vi et Længdesnit, d. v. s. studerer et økonomisk Problems Forandring igennem en Periode, faar vi den tidsøkonomiske These, og tager vi yderligere de politisk-sociale Komponenter med, faar vi den sociologiske These, og Behandlingen af disse tre Theser først enkeltvis og derefter to og to sammen fører til den endelige generelle Syntese.

Ved Behandlingen af den ligevægtsøkonomiske These er ikke alene Naturfaktoren, men ogsaa Kapital og Arbejde givet, og Spørgsmaalet: Hvad er den rigtige Pris? løses gennem Walras' Ligningssystem. Derefter paaviser Forfatteren, at denne Problemstilling hviler paa en naturretlig og natur-

mien i mindst eet Land, og den er vanskelig, fordi man let vil komme til at sammenblande Præmisser hentede baade fra vort Land og fra Lande, der ligger et andet Sted i Koordinatsystemet. Alligevel anser jeg en saadan Problemstilling for lige saa videnskabelig og nok saa frugtbar som en logisk uangribelig Deduktion fra simple, men virkelighedsfjerne Præmisser.

P. P. Sveistrup.

Jørgen Jørgensen: TRÆK AF DEDUKTIONSTEORIENS UDVIKLING I DEN NYERE TID. Universitetets Festskrift 1937. 117 S.

Indenfor den økonomiske Teori anvendes i høj Grad Deduktion, og man kan derfor kun ønske, at Kendskabet til Deduktionsteorien, i Særdeleshed som denne er udviklet i den sidste Menneskealder, vilde møde en tilsvarende Interesse. Det er derfor af nogen Betydning at henvise til Professor Jørgensens Afhandling, der for mange vil aabne Øjnene for Problemer, som man ikke til daglig beskæftiger sig med. Jeg vil saaledes gerne henvise Opmærksomheden paa, at Forfatteren stærkt fremhæver, at man aldrig ad logisk Vej ud fra rent logiske Præmisser kan udlede nogetsomhelst om Virkelighedens Beskaffenhed (S. 75), og at enhver Begrebsdannelse og enhver Tankegang hviler paa Forudsætninger, som ofte kun kan fastlægges ved Konvention, og som til syvende og sidst altid fortaber sig i det uanalyserede og uafklarede (S. 115). For en Videnskab som Økonomien har det efter min Mening Betydning at fremhæve, at de Axiomer, man vælger som Udgangspunkt for en deduktiv Teori, i sig indeholder hele det samlede logiske System, og at det gælder om ved fortsatte Approximationer at naa til Axiomsystemer, der viser stadig større Overensstemmelse med Iagttagelsen.

P. P. Sveistrup.

Johan Åkerman: DAS PROBLEM DER SOZIALÖKONOMISCHEN SYNTHESE. C. W. K. Gleerup. Lund. 1938. 329 S.

Ved Fremstillingen af en logisk Slutningsrække kan der ikke være mere i Resultatet end der har været mere eller mindre skjult i Præmisserne, idet Logikken som saadan ikke kan lægge noget nyt til. Da man kan opstille flere Sæt økonomiske Præmisser, der opfylder den fundamentale Betingelse ikke at være i Modstrid med hinanden, kan man altsaa have flere forskellige logiske økonomiske Tankebygninger, der i og for sig kan være lige berettigede. Som Eksempel herpaa sammenligner Åkerman S. 127 Nationalindkomsten med en Strøm, der bestaar dels af teknisk-økonomiske Komponenter og dels af politisk-sociale Komponenter. Abstraherer vi fra de politisk-sociale Komponenter og lægger et Tværnsnit gennem Strømmen i et givet Tidspunkt, faar vi, hvad Åkerman kalder den ligevægtsøkonomiske These, lægger vi et Længdesnit, d. v. s. studerer et økonomisk Problems Forandring igennem en Periode, faar vi den tidsøkonomiske These, og tager vi yderligere de politisk-sociale Komponenter med, faar vi den sociologiske These, og Behandlingen af disse tre Theser først enkeltvis og derefter to og to sammen fører til den endelige generelle Syntese.

Ved Behandlingen af den ligevægtsøkonomiske These er ikke alene Naturfaktoren, men ogsaa Kapital og Arbejde givet, og Spørgsmaalet: Hvad er den rigtige Pris? løses gennem Walras' Ligningssystem. Derefter paaviser Forfatteren, at denne Problemstilling hviler paa en naturretlig og natur-

filosofisk Tankegang: »Die Gleichgewichtsökonomische These sagt, es sei die natürliche Ordnung, dass die handelnden Individuen economic men seien, deren Handeln die Tendenz haben zu einer allgemeinen Gleichgewichtslage zu führen, wo man eine gerechte Preisbildung und gerechte Einkommensverteilung erhält (S. 139)«. Forfatteren gennemgår Systemets Udvikling som Kapital- og Renteteori, Pengetori, driftsøkonomisk Teori og Teori om den internationale Handel. I en Sammenfatning siger Forf. S. 159: Keiner dieser angegebenen Wege konnte zu einer erweiterten »Dynamisierung« des Inhalts der Gleichgewichtsökonomischen These führen. Sobald man einen Schritt über die formal korrekte algebraisch ausgedrückte Theorie für Interdependenz der ökonomischen Variablen hinaus tritt, gerät man in Gedankengänge, die mit den Prämissen der Gleichgewichtsökonomischen These nicht vereinbar sind. Die Querschnittsanalyse sagt vollständig, klar und logisch, dass alle als Begriffe ausgedrückte ökonomische Erscheinungen in interdependentem Zusammenhang miteinander stehen, aber sie sagt nicht mehr, und man kann auch nicht erreichen, dass sie je mehr darüber sagt.«

Den tidsøkonomiske These er ikke paa samme Maade givet og til at definere a priori, idet man her af den empiriske Nationaløkonomi maa bygge et rationaliseret teoretisk Stillads, saa at den tidsøkonomiske These i sig optager alt væsentligt fra den induktive Økonomi og forener alt dette til et logisk Skema. Forfatteren gennemgår forskellige empiriske Variations-typer: Standardserier, Dispersion, Tilvæksthastighed, Infleksionspunkter, Korrelation og Periodicitet og giver i en sammentrængt Form en Mængde Oplysninger om værdifulde Arbejder i de senere Aar. Den enkelte Tidsperiode vinder i Interesse ved at blive stillet sammen med andre, og af væsentlig Interesse er derfor Bestemmelsen af Elementarperioden indenfor et homogent Tidsrum for derigennem at muliggøre en Forklaring af Aarsagen. Forfatteren slutter S. 184 Betragtningerne med følgende: Aber genau wie sich eine logisch dargestellte Gleichgewichtsökonomie erwies auf die Feststellung der Interpendenz angeführter Begriffe innerhalb eines Augenblicks, so zeigt sich eine logische Zeitökonomie begrenzt auf die Darstellung der ökonomischen Zeitserien und der auf Zeitdifferenzen beruhenden Kausalität. Gleichgewicht und Interdependenz, respektive Zeit und Kausalität können diese Thesen vollständig restlos beweisen und anschaulich machen. Aber sie können diese Phänomene nicht im wirklichen Sinne deuten und durch eine verstehende Analyse erklären. Denn für eine solche Erklärung sind weitere Fragestellungen und vielseitigere Methoden erforderlich.

Den sociologiske These vil bestemme Samfundets Konstruktion paa Basis af Menneskets Maade at være og handle paa, d. v. s. paa Basis af en Erkendelse af de menneskelige Grundegenskaber og Virkningen af disse Egenskabers Relation til en ligeledes beskrevet Omverden (S. 186). Vi faar da en Gennemgang af en Række sociologiske Hovedværker og Retninger og Forfatteren søger S. 198 Sociologiens Hovedindsats i, at »es hier gildt die Gesellschaftsstruktur zu analysieren, die in Gleichgewichts- und zeitökonomischen Studien für konstant gehalten und von der ceteris-paribus-Prämisse gedeckt wird. Man hat also in der Soziologie das Generalisierungsproblem einen Schritt weiter geführt.«

Forfatteren slutter Afsnittet S. 208 med at udtale: »Wir haben also eine

gewisse Symmetrie bei der Prüfung des Inhalts der drei Thesen konstatieren können. Das Interdependenzprinzip der Gleichgewichtsökonomie, das Kausalitätsprinzip der Zeitökonomie und das Bewertungsprinzip der Soziologie beleuchten das soziale und wirtschaftliche Geschehen von verschiedenen Gesichtspunkten. Alle Prinzipien sind notwendig zum Verständnis des Wirtschaftsprozesse, keines von ihnen ist ausreichend, irgendeinen dieser Prozesse allein zu erklären. Es ist daher selbstverständlich dass man versucht hat, die einzelnen These zu kombinieren« Derefter følger de tre mulige bilaterale Synteser og en Række Beskrivelser af de enkelte Arbejder, der er Udtryk for saadanne Kombinationsforsøg. Det vil føre for langt at nævne alle de forskellige Kombinationsmuligheder og redegøre for Formstillinger af dem.

I Afsnittet om »die wirtschaftstheoretische Antimonie« skildres som Mulighed to Samfundstyper, den absolutte frie Konkurrence og den fuldstændige Planøkonomi og de forskellige mulige Mellemløstyper og endelig omtales i et Slutningsafsnit, som jeg ikke skal komme nærmere ind paa, den generelle Syntese.

Meget værdifuld i Åkermans Bog forekommer det omfattende Referat af et betydeligt Antal interessante Afhandlinger særlig fra de senere Aar; det er kun meget faa forundt paa en saa omfattende Maade at følge med i Litteraturen, og man faar hos Åkerman en interessant og skarpsindig om end maaske noget ensidig Gennemgang af nyere økonomiske Arbejder.

Værdifuld er ogsaa Åkermans stærke Fremhæven af, at den økonomiske Videnskabs faktiske Tilknytning til den almindelige Erkendelsesteori samler sig om den Periode, hvor Naturretten var fremherskende; denne Fremhæven er nok i det store og hele rigtig, men den er ikke uden Undtagelser; f. Eks. vil jeg mene, at L. V. Birck var meget lidt paavirket af den almindelige naturretsprægede Indstilling, men ham er der heller ikke blevet nogen Plads til i denne Fremstilling og der er ogsaa andre økonomiske Forfattere, der heller ikke har nogen Forbindelse med en naturretlig Indstilling. Man maa jo erindre, at Erkendelsesteorien siden det 18de Aarhundredes Midte er gaaet meget stærkt frem og har virket befrugtende indenfor en hel Række Videnskaber. Jeg behøver blot her at nævne Niels Bohrs Interesse for Grænseområdet mellem Erkendelsesteori og Fysik.

Det er efter min Opfattelse en Mangel ved et saa omfattende Arbejde som Åkermans, at der ved Behandlingen af Grænseområdet mellem Økonomi og Erkendelsesteori har manglet en dybere Indgaaen paa Erkendelsesteoriens Udvikling i det 19de og 20de Aarhundrede og ikke er forsøgt givet en Forklaring paa, hvorfor der ikke efter Naturretsperioden har været samme Vekselvirkning mellem Erkendelsesteori og Økonomi som mellem Erkendelsesteori og andre Grene af det videnskabelige Arbejde. Jeg tror da, at man vilde kunne paavise, at det betydningsfulde i den nyere erkendelsesteoretiske Udvikling har været en stadig stærkere Fremhæven af Iagttagelsen som Forskningens Grundlag, idet kun denne viser Vej til at opstille frugtbare Præmisser, som den følgende Forskning kan bygge videre paa. En Række Arbejder i denne Retning, som Åkerman ikke har omtalt, findes f. Eks. indenfor Driftsøkonomien, hvor der har været udfoldet betydelige Bestræbelser for at fremme og udvikle Regnskabsformer, der kan give et klarere Billede af det økonomiske Arbejde i Virksomhederne og for den øko-

nomiske Teori et mere anvendeligt Iagttagelsesmateriale baade i specifik og generaliseret Form. Med et saadant Materiale til Disposition vil det efter min Opfattelse være muligt at udvikle det økonomiske Axiomsystem ved Hjælp af successive Approximationer, saaledes at Teorien successivt kommer til at give en bedre Fremstilling af den økonomiske Virkelighed.

Selv om jeg saaledes ikke er helt enig med Åkerman i Vurderingen af Udviklingslinien i økonomisk Forskning, kan jeg anbefale alle, der føler sig noget usikre med Hensyn til den økonomiske Teoris erkendelsesteoretiske Grundlag, at studere Bogen grundigt.

P. P. Sveistrup.

Jørgen Pedersen: EN UNDERSØGELSE AF INDTÆGTSSVINGNINGERNE I LANDBRUGET I PERIODEN 1922-36 OG DERES INDFLYDELSE PAA ANDRE ERHVERV. Studier fra Aarhus Universitets økonomiske Institut, Nr. 2. Kbhvn. 1938. 50 S.

Fra Aarhus Universitets økonomiske Institut foreligger en Analyse af Indtægtssvingningerne i Landbruget i Perioden 1922—36. Det fremhæves i Undersøgelsen, at Formaålet ikke har været at tage Stilling til det vidtrækkende Spørgsmaal, hvorvidt Ændringer i Landbrugets Indtægter kan forklare Konjunkturbevægelser. Hensigten har derimod været at undersøge, hvilke Svingninger, der faktisk er foregaaet i Landbrugernes Indtægter over en Aarrække, og hvorledes Landbrugerne med Hensyn til deres Indkøb fra andre Erhverv har reageret overfor disse Indtægtssvingninger.

Med Hensyn til det Materiale, man kunde tænke sig at benytte, diskuterer det, om Skattestatistiken kan anses for brugbar. Som bekendt foreligger der Oplysninger om Landbrugernes Indtægter paa over 800 Kr.; hvis man hertil skønsmæssigt lægger et Beløb for Indtægter under 800 Kr. samt et Beløb for Forsikringsbidrag og for det foregaaende Aars betalte Personskatter, skulde man altsaa nogenlunde kunne anslaa Landbrugernes Indtægter. Men det er ogsaa en kendt Sag, at Skattestatistikens Materiale ikke er egnet til at give et virkeligt Udtryk for Indtægtssvingningerne i Landbruget. For det første angiver Landbrugerne en skønsmæssig Indtægt, og dernæst er der overordentlig mange Landmænd, der ikke selvangiver. Begge Forhold medfører, at Indtægterne i de gode Aar bliver sat for lavt og i daarlige Aar for højt, og da det netop er Indtægts s v i n g n i n g e r n e, man er interesseret i at følge, kan Skattestatistiken følgelig ikke anvendes. Hertil kommer iøvrigt ogsaa, at Skattestatistiken kun kan give Oplysninger om Indtægterne, derimod ikke om deres Anvendelse m. v.

I Stedet anvender Professor Jørgen Pedersen Det landøkonomiske Driftsbureau's Regnskabsmateriale. Undersøgelser af forskellig Art har vist, at dette Materiale som Helhed afspejler Landbrugets Konjunkturer, saa længe man kun er interesseret i de relative Bevægelser; derimod maa det anses for fejlagtigt paa Grundlag af Driftsbureauets Oplysninger, der almindelig gives pr. ha, ved en direkte Opregning paa Arealet at ville beregne f. Eks. Bruttoudbyttet eller Driftsomkostningerne for Landbruget som Helhed. Naar man ikke kan foretage en saadan Beregning, skyldes det, at de regnskabsførende Brug normalt ligger paa bedre Jord end samtlige Brug, samt at de uanset dette, er mere intensivt drevne. En direkte Opregning vilde derfor give for store Tal. Den bedre Kvalitet af Jorden forklarer bl. a. det større Høstudbytte og Husdyrhold.

Professor Jørgen Pedersen diskuterer nu indgaaende, hvorledes det er